

ضرب سکه در نهاوند

از: مرتضی قاسم بگلو^۱

هم‌چنان که خوانندگان محترم فصل‌نامه‌ی فرهنگان می‌دانند، شهر نهاوند به عنوان یکی از شهرهای باستانی ایران، از دوران اشکانیان دارای ضرب‌خانه‌ی معتبری بوده و سکه‌های معتبر و مستندی نیز از این دارالضرب به دست آمده است.

پیش از این، شماری از سکه‌های ضرب نهاوند در مجموعه‌های سکه‌شناسی معرفی گردیده‌اند که از آن جمله می‌توان به کتاب ملک ایرج مشیری و مقالات آقایان محمود ایران‌دوست، (سکه‌های ضرب نهاوند در دوره‌ی ساسانیان، فرهنگان، ش ۴) و فریدون آوزرمانی (نهاوند به استاد سکه‌نوشته‌ها، فرهنگان، ش ۹) اشاره نمود.

هدف از نوشته‌ی حاضر معرفی چند سکه‌ی دیگر ضرب نهاوند است که برخی از آن‌ها هرچند پیش از این معرفی گردیده‌اند ولی طرح مجدد آن‌ها، به همراه چند سکه‌ی معرفی نشده سودمند خواهد بود، ضمن این که زمینه‌ی چاپ اثری مستقل را درباره‌ی سکه‌های نهاوند فراهم می‌نماید.

نوشتار خویش را نخست از ضرب سکه در نهاوند در دوره‌ی اشکانی آغاز می‌کنیم و سپس آن را تا دوره‌ی قاجار^۲ - به صورت خلاصه - ادامه می‌دهیم.

۱ - آقای قاسم بگلو که شخصیتی دانشگاهی و ساکن تبریزند، مطالعاتی در خصوص سکه‌های تاریخی ایران از جمله نهاوند داشته‌اند، که بدین وسیله از ایشان و از آقای غلامرضا عزیزی - فراهم‌کننده‌ی این ارتباط و همکاری - تشکر می‌شود. «فرهنگان»

۲ - بدیهی است این بررسی، تمام سکه‌های ضرب شده در این دوران را در بر نمی‌گیرد و این کار، هم‌چنان که اشاره شده، در خور تدوین یک کتاب مستقل است.

درهم اشکانی :

در یک طرف این سکه تصویر شاه اشکانی و در پشت آن تصویر ارشک ، کمان در دست و بر تخت نشسته ، ضرب شده و در اطراف سکه القاب ارشک آمده است. در پشت سکه‌های اشکانی محل ضرب سکه‌ها نشان داده شده است (به وسیله‌ی مونوگرام) مانند

که ضرب ری (راگا) را می‌رساند.

در سکه‌های نهاوند نیز این مونوگرام به صورت $\wedge$ و ∇ نقش

بسته است .

$$\left\{ \begin{array}{l} \wedge \Leftrightarrow \wedge \\ \nabla \Leftrightarrow \nabla \\ \circ + \wedge \Leftrightarrow \nabla \\ \text{ا} + \text{ل} \end{array} \right.$$

لائودیکتا (نهاوند)

در زمان ساسانیان ، روی سکه‌های عرب ساسانی نام این دارالضرب به صورت (ب) (م) (NEH) (نیه) نوشته شده که در روی دو عدد از سکه‌هایی که ملک ایرج مشیری در کتاب «سکه‌های ساسانی و عرب ساسانی» آورده است دارالضربی به صورت (ع) (NI) وجود دارد که به احتمال زیاد آن هم مربوط به ضرابخانه‌ی نهاوند است.

روی سکه : تصویر بهرام و در حاشیه‌ی آن نام شاه به خط پهلوی که که که ، $wihl'n$

پشت سکه : آتشدان با دو نگهبان آتش

یک طرف تاریخ ضرب : س ه ن ر AVEK

طرف دیگر محل ضرب : ا ل ب NI ی

(با توجه به این که این مونوگرام در سکه‌های ضرب نهرتیری و نیشابور نیز دیده شده است ، احتمال دارد این محل ضرب مربوط به نهرتیری و نیشابور نیز باشد.)

سکه‌ی خسرو پرویز ساسانی (خسرو دو) ضرب نهاوند
روی سکه تصویر خسرو پرویز ساسانی به نام خسرو س ه ن ر ک د
(x5) SROV

در حاشیه‌ی بیرونی : س ه ن ر ی

پشت سکه : آتشدان با دو نگهبان . محل ضرب : ا ل ب س ه

سکه‌ی دیگر از خسرو پرویز با سور شارژ ک ل ب

در حاشیه‌ی سکه : مشخصات مانند سکه‌ی قبلی .

در دوره‌ی عرب ساسانی نیز همین روش نوشتاری ادامه می‌یابد.

سکه‌های ضرب نهاوند در زمان عرب ساسانی بدین شرح است :

سکه‌هایی که بدون نام حاکم اسلامی و یا نام خسرو در نهاوند ضرب شده‌اند ، متعلق به تاریخ‌های ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۳ و ۳۷ هجری قمری هستند.

عبدالله بن عامر در تاریخ ۴۱ هجری

زیادبن ابوسفیان در تاریخ ۵۱-۵۳ هجری

عبیدالله بن زیاد ۵۷-۶۰ هجری ، ۶۲ و ۶۳ هجری

مصعب بن الزبیر ۶۹ هجری

در دوره‌ی عباسی نام نهاوند به صورت کنونی نوشته شده است و گاهی آن را به صورت «بنهوند» نوشته‌اند و یُرَنقَش باز داری سر سلسله‌ی اتابکان قزوین بر سکه‌های خود نهاوند آورده است و این سکه‌ها از نظر کوششی که برای آوردن تصویر انتزاعی انسان بر آن‌ها به کار رفته با اهمیت است .

تاریخ سکه‌هایی که تا سال ۶۹ هجری قمری با طراز عرب ساسانی و علامت اختصاری نهاوند ضرب شده مغشوش است . زیرا گاهی تاریخ یزدگردی قدیم و گاهی یزدگردی جدید را دارد .

در سال ۲۱ هجری پس از شکستی که پیروزان سردار ایرانی در نهاوند ، از نعمان بن مقرن مزنی خورد و با آن شکست کار سلسله‌ی ساسانی یکسره شد ، اعراب خراج نهاوند را به مستمری بگیران بصره اختصاص دادند و آن را «ماه البصره» نامیدند. البته بلاذری می‌نویسد :

«پس از شکست ایرانیان در این ناحیه، پیرمردی «دینار» نام نزد «حذیفه» سردار سپاه آمد و با او صلح کرد و جزیه پذیرفت و «از آن رو نهاوند را ماه دینار خواندند.»

سکه‌های اموی ضرب ماه البصره

روی سکه: لا اله الا الله وحده لا شریک له

حاشیه: بِسْمِ اللّٰهِ ضُرِبَ هَذَا الدِّرْهَمُ بِمَاهِ الْبَصْرَةِ فِي سَنَةِ [تسع و سبعین ۷۹ ثمنین ۸۰]

پشت سکه: الله احد الله الصمد لم یلد و لم یولد و لم یکن له کفواً احد

حاشیه: محمدرسول الله ارسله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله ولو کره
المشرون

سکه‌های ضرب ماه البصره در سال‌های ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳ هجری قمری ضرب شده‌اند.

فلوس‌های عباسی ضرب نهاوند

فلوس اول

روی سکه: لا اله الا الله وحده لا شریک له

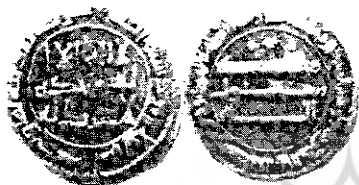
پشت سکه: مما امر المهدي محمدبن امیر المؤمنین علی یدی عبدالله بخ بخ

حاشیه : بسم الله ضرب هذا الفلوس بنهاوند سنه ثمان وستين و مائه ۱۶۸ هـ . ق

فلوس دوم

روی سکه : لا اله الا الله و حده لا شريك له

حاشیه : بسم الله ضرب بمدینه نهاوند مما امر به العلاء بن موسى

پشت سکه : محمد رسول الله

حاشیه : محمد رسول الله ارسله بالهدى و دين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره

المشركون

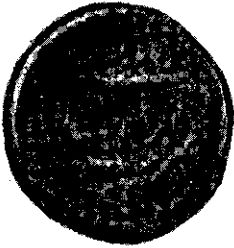
سکه‌ی ضرب نهاوند در دوره‌ی قاجار، علم‌انسانی و مطالعات فرهنگی

فتحعلی شاه قاجار سکه‌ای در نهاوند ضرب کرده است که لقب آن مشکوک به نظر می‌رسد و آقای فرح‌بخش در کتاب «راهنمای سکه‌های ضرب چکشی» آن را «دارانشاب» خوانده‌اند، ولی «دارانشاب» صحیح‌تر به نظر می‌رسد. ولی به علت در دست نبودن سکه‌ای سالم از این نوع، تأیید قطعی آن مقدور نیست.

سکه‌ی صاحبقرانی با وزن ۶/۷۰ گرم ، ضرب نهاوند
روی سکه : سکه‌ی فتحعلی شه خسرو صاحبقران

پشت سکه : ضرب دارانساب نهاوند ۱۲۴۸ هجری قمری

ژوئیه‌شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی